

Nákladem Inselu v Lipsku vyšel nedávno Zweigův překlad nejnovější dramatické básně velikého flámsko-francouzského lyrika, překlad pořízený přímo z rukopisu a překlad, pokud soudím jej jako básně německou, nevšedních hodnot uměleckých. *Návrat Helenin* jest schopný přesvědčiti i posavadní skeptiky o prvotných dramatických kvalitách básníka, který byl posud často pokládán výlučně za extatického lyrika sil kosmických i společenských. Nebezpečí lyriků bývá, že látku dramatickou nevytěžují do jejích dualistických složek, nýbrž podávají nejčastěji jen její náladovou a statickou parafrázi; nebezpečí toto, kterému neunikly první dramatické básně Verhaerenovy, překonává do stupně velmi účtyhodného *Návrat Helenin*. Nejde tu básníkovi ani o lyrickou dekorativnost náladovou, ani o analýsu psychologických problémů; básník dovedl zachovati své básni první podmínku opravdové dramatičnosti: základní mysterium ironického osudu. Celá básně jest zde jen proto, aby mysterium to nám učinila nakonec tajemnějším, a tím reálnějším, než bylo na počátku, — po mém soudu znak každé opravdové básně dramatické.

André Suarès o Stendhalovi

André Suarès jest dnes snad nejprozíravější duchový portretista francouzský; jeho jehla má hloubku, jeho linie má monumentálnost. Jako malou ukázkou jeho umění překládám několik odstavců z jeho *Stendhala*, jak jej podává v *Grande revue* ve své *Voyage du condottiere*: „Člověk nejvolnější a jako Montaigne člověk všech dob. Pohan rozumem a katolík citem nesnáší žádného obmezení. Takové pak jest pravidlo tohoto dokonalého Já: zatracuje všecko, co jest překážkou volné hře rekově; pokládá za dobré všecko, co napomáhá člověku, aby uskutečnil svou přirozenost. Poslze člověk a rek nerozlučují se mu. *Stendhalovi* člověk neschopný vášně nebo prostý energie oddati se jí není naprosto nic.

Žije, aby žil. Aby byl sám sebou, miluje a píše. Itálie jest jeho klimatem, poněvadž se mu zdálo, že Itálie má klima nejpriznivější životu.

Nenávidí všecka jha. Láme je, jak se s nimi potkává. V náboženství hnuší se mu nejprve jeho rozumu. Soudí rodinu, stát, zemi, svět i věky. Tvoří si dobu a místo z toho, co potkává nejvášnivějšího i nejvolnějšího ve všech zemích a ve všech věcích. Ničím nejsa oklamán, chce být klamán vášní.

Má tedy hluboký smysl pro umění: ví, že umění jest nejprve opojení životem. Ví, že i v bolesti umění hledá rozkoš a že umělec jest hrdina požitku. Tento svět chce, aby ho bylo požíváno do nekonečna.

Má mocné smutky, které objevuje svým přátelům a jež skrývá ve svých knihách. Duch u něho jest maskou vášní. Dělá bonmoty, aby jej nechali v pokoji oddávat se velkým citům.

Hluboký analysta automatu není, díky nebesům, literát. Nemyslí, aby se líbil těm, jimiž pohrdá.“

získává si, zdá se, v Německu v překladě p. Saudkově půdy. Naposledy rozepsal se o ní s panegyrismem Felix Braun v berlínské revui *Nord und Süd*. Ruce jsou mu z nejkrásnějších knih „pro tuto dobu a zároveň pro věčnost“ a autor z největších zjevů poesie světové.

Moréasovy Variations sur la vie et les livres,

poslední kniha jeho, dílo kritické i vzpomínkové, estetické i intimní, jest z nejkouzelnějších knih francouzských poslední doby. Jsou tu studie o Goethovi, Shakespearovi, Carlylovi, Nietzschevi, psané jazykem prostým a střídmým, a přece přetřžené duševním obsahem, bohaté diskretní moudrostí, nestvořenou pro tržiště. Řada mrtvých básníků francouzských přechází před tvým zrakem, vyvolána jsouc obyčejně několika stručnými větami. A jest tu několik stran ryze intimních o „Smrti a přátelství“, z nichž hovoří táž hořká moudrost jako z nejkrásnějších *Stancí*. Mluvíti o literárním odkazu při této knize bylo by snad nemístné; jím jsou a budou básníkovy *Stance*. Ale *Variace* na život a knihy mají celé kouzlo deníku beze všech jeho stinných stránek, kterými jsou pohodlně vzdáni se chvíli a vteřině a mnohomluvná hovornost. Toho na štěstí *Moréas* neznal; vždycky, i tam, kde se sdílí, jest obřadný a podává všeobecné lidství viděné typicky.

Romance beze slov

(věnovaná J. Karáskovi)

V poslední *Moderní revui* uznal pan *Karásek* za dobré ohřátí svou ubohou a nízkou polemiku z r. 1900¹: tak došla mu již všecka invence polemická. All right! Jen na jedno zapomněl p. *Karásek* přitom: na to totiž, že mně v listech vyslovil lítost nad touto polemikou a že ji zde odvolal. Pochybují, že má naše tiskárna dost silný typ, aby jím vysázela tato místa, jak zasluhují; proto spokojují se prostou kursivou.

I. Na *Smíchově* 6. října 1903: *Jsem-li někdy deprimován vzpomínkou na tu celou mrtvou minulost, tíží mne vždy z ní jen má (podtrženo) slova, jen jich lituji. Nic více. Říkám Vám to bez sentimentality, zcela přímo.*

II. 13/X 1903: *Mé dispošice, má ctižádost netřhla ke kritice. Nemohu tedy dnes cítiti zklamání — leda z toho, že jsem promeškal příležitost pracovati na jiném poli, kde bych byl umělecky snad některý svůj sen realizoval. Vy však a Vaše generace počali jste a dovršili dílo. A proto mohu napsati: budte na ně hrdým. Vzpíral jsem se dlouho věřiti ve virtuální cenu něčeho. Ale dnes cítím, že i kdyby nebylo tolik umělecké potence, co jste jí vložili do kritického díla generace let devadesátých, dílo to již svým vlivem jest neodstranitelné z vývoje literatury. A to jest jeho sláva, nesmrtelnost díla Vašeho a Vašich současníků.*

1 - [Viz *Kritické projevy* 4, str. 303—317, 318—324.]

III. 6/II 1904: *Vaše práce jest ovšem hůře než povrchně vyložena* (v knize Karáskově Impresionisté a ironikové). *Cítím chuť vrátiti se k Vaší činnosti a ostatní kritické generace zvláštní knihou. Přál bych si míti stanovisko, jež Vy dnes zajímáte; soudíte o všem tak nově a jinak a lépe a dovedete říci všechno definitivně* (podtrženo). *Zavádíme Vám toho trochu my, jichž včerejší soudy jsou potírány dnešními.*

Tedy dnes „moral insanity“ a fučíkovština a kumulovaná nuda — a věera cosi, co budilo podiv p. Karáskův, o čem chtěl napsat knihu, co mně záviděl a nač, vyzyval mne, měl jsem býti hrd! Co to jest? „Moral insanity“? Ale nač cizího slova? Jest zbytečné. Stačí říci prostě: karáskovština.

Romance beze slov (II)

V poslední Moderní revui obrací zase svou starou proľhanou methodou J. Karásek náš poměr naruby: on prý mně odpustil, on prý mně podal ruku, zapomenuv v slabé chvíli mé minulé hanby. Jsem tedy nucen vlastními Karáskovými slovy, která mně napsal v listech, usvědčiti jej ze lži a dokázati, že opak je pravda: že Karásek se trápil v lepších chvílích pro ničemnosti, jichž se dopustil proti mně ve své polemice r. 1900, a že já to byl, kdož podal *rytířsky* (slovo není ode mne, ale od J. Karásků!) ruku provinilci, zapomenuv jeho hanby, a že Karásek viděl a oceňoval v mém činu pro sebe mravní dobrodiní.

List z 13. října 1903: *Vážený pane, dovolíte mi ještě několik slov, k nimž dal podnět Váš nový, tak krásný list, jenž — proč bych toho popíral? — jako by nějakou magickou silou dovedl pojednou utišiti poslední zbytek pochybností z minula.*

Podal jste mi tak rytířsky ruku. Jsem hrd na to... Děkuji Vám. Uvěřil jsem, že v Čechách, za těchto dnů drsných a nehostinných, nevyhynula ještě všechna kultura, a cítím, že mohu volněji zase dýchat. List Váš je mi drahým dokumentem Vaší ideové a citové noblesy. Pozdravuje Vás aktivě v oddanosti Karásek.

List ze 17. května 1905: *Řekl jsem si jen, že je lépe býti vůbec nepochopen než býti všemi pochopen — a že je nutno jíti dále, bez ohledu, je-li ohlas či nic. Nevíte, jak děkuji vnitřně Vaší knize (míněny mé Boje o zítřek) za toto posílení. Její vroucí, roznícený hlas mně praví, že je krásno pracovati vedle Vás, vedle Vaší vřiry a Vašeho vysokého pojetí všech věcí. A že není beznadějně ztraceno i to málo, co mohu dáti českému umění. Pozdravuji Vás v oddanosti a prosím, byste laskavě pamatoval na mne.*

List z 12. května 1905: *A ještě dovolte, abych Vám vyjádřil radost z prózy, již jste tiskl před časem v Zlaté Praze (míněna povídka o Frau Land, hřišnici a kajfenici). Dostala se mi teprve nyní do rukou, byl jsem jí fascinován, jejím vzníceným, štědrým lyrismem: a poslední její strany mám za nejlepší, co vytiskla mladá próza u nás. Nevýjde o sobě?*

Takovými citáty mohl bych vyplnit několik sloupců tohoto listu, kdyby mně nebylo líto papíru. Ostatně již tyto ukázky bezesporně dokazují, jaký byl poměr Karáskův ke mně, — právě opačný tomu, jak líčí jej nyní v Moderní revui.

Jest ostatně ještě jedno klasické svědectví, že p. Karásek v mých šifrách „Kunz“ a „Ptáčník“ do nedávna neviděl nic než prostou a běžnou literární konvenci. Ještě totiž ve své brošurce Anonymní dopisy, vydané v létě tohoto roku, na str. 9 napsal: „Této anonymity tiskové používal na příklad, aniž mu mám toho za zlé, velice vy-

datně F. X. Šalda, jenž v Literárních listech podpisoval se jako „Kunz“ a „Ptáčník“ na útoky proti osobám“ atd.

Risum teneatis: tedy ještě v červenci t. r. „neměl mně za zlé“ ctný Karásek „Kunze“ a „Ptáčníka“ — věděl příliš dobře, že jsem se vždy a všude znal a hlásil k těmto pseudonymům, jichž jsem užíval prostě proto, že někdy jsem vyplňoval skoro celý referát Literárních listů, a že jsem autorům kritisovaným řekl přímo do tváří věci mnohem horší, než jsem o nich napsal —, zločin stal se z nich teprve v posledních dvou měsících, až ho pan Karásek nutně ve své zoufalé situaci potřeboval! Na takového mravního i rozumového výtečníka škoda inkoustu!

Anketa divadelní

I. Jak smýšlím o hodnotě dnešního činoherního repertoáru Národního divadla? Nevalně. Není pochyby, že dnešní repertoár jest zde příliš často všelijaký a hůř než všelijaký; není pochyby, že Národní divadlo nevyhovuje dnes ani velmi skromným požadavkům. Není metody ve výběru, a kde náhodou metoda jest, bývá velmi malodušná: příliš často, dělá-li se něco, dělá se to ne pro věc samu, ale proto, aby se tomu nebo onomu ucpala ústa... A to je metoda horší než žádná. Raději bych viděl, aby se hrál fraškovitý repertoár z *přesvědčení* než poloumělecký repertoár jako koncese a s nechutí.

Příčiny této bídý nejsou však jen v zodpovědných osobnostech. K této položivatosti a neupřímnosti svádí přímo naše veřejnost: tolik požadavků klade na divadlo a tak žádné na sebe. Povšimněte si jen, prosím, čeho všeho požadují od Národního divadla! Národní divadlo má nejprve respektovati všecku cennější produkci domácí — rozumí se všech věků a odstínů: od Štolby a Jirásků přes Šimáčka a Svobodu až k Dvořákovi a Mahenovi. Dále: má podávati výběr nejlepší současné produkce evropské — od Španělska až do Norska. Po třetí: obětovat dramatickým klasikům (řečtí tragikové, Shakespeare, Molière, Goethe atd.). Po čtvrté: nezapomínat na domácí retrospektivu (Tyl, Bozděch, Zeyer, Vrchlický atd.). Po páté: věnovati zvláštní pozornost repertoáru slovanskému (Poláci, Rusové, Jihoslované).

Klásti tyto požadavky a domnívati se, že je může některé divadlo na světě splnit, jest mně buď pošetilost nebo pokrytectví. Nota bene, když každý ví, že činohra Národního divadla jest ústav necelý, *poloviční*, který vládne jen asi 180 večery! (Již proto mělo býti Národní divadlo spojeno s divadlem Vinohradským; teprve pak měli bychom jednu úplnou činohru a jednu úplnou operu.)

V moderním divadelnictví jako všude jest dnes nutná dělba práce. Všecka moderní divadla se specialisují: pěstují svou notu, svůj žánr, svůj způsob vidění a podávati herecky i režisérsky. Reinhardt má zcela úzký zorný úhel; jím vybírá si hry, které odpovídají jeho perspektivě, které se *nechají* stylisovat jeho methodou. Jinak vybírá Brahm; jinak Antoine; jinak vybíral Burekhard. Pan Kvapil zapracoval se velmi pěkně jednou dobou do Shakespeara; rozumí se, že ho z toho musili vytrhnout. Jen žádnou lásku k ničemu; v Čechách jest to jednostrannost! My jsme ovšem všestranní: od všeho trochu a celkem: pokažený žaludek.

V Čechách udávají stále ještě tón lidé, kteří chtějí jíst svět velkou lžící. Od